

Innst. S. nr. 133

(2008–2009)

Innstilling til Stortinget fra familie- og kulturkomiteen

Dokument nr. 8:17 (2008–2009)

Innstilling fra familie- og kulturkomiteen om representantforslag fra stortingsrepresentantene Elisabeth Aspaker, Odd Einar Dørum, Hans Olav Syversen og Karin S. Woldseth om å be Regjeringen ta de nødvendige skritt for å sørge for at staten ikke påberoper seg foreldelse ved søksmål fra tidligere barnehjemsbarn mv.

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Forslagsstillerne viser til representantlovforslag fra stortingsrepresentantene Karin S. Woldseth og Arne Sortevik om endring i foreldelsesloven i forbindelse med barnehjemssakene (Innst. O. nr. 67 (2007–2008), jf. Dokument nr. 8:86 (2007–2008)).

Forslagsstillerne mener behandlingen av denne saken har reist flere generelle og prinsipielle problemstillinger, der den mest sentrale er i hvilken grad regjeringen skal bøye seg for klare og enstemmige komitéuttalelser, slik som i Innst. S. nr. 217 (2004–2005).

Forslagsstillerne viser til at det foreligger et stortingsvedtak av 24. mars 1955 som gir Kongen generell fullmakt til å frafalle foreldelse. Det er utarbeidet en instruks om hvordan spørsmålet om frafallelse av foreldelse skal behandles av forvaltningen. I denne instruksen står det bl.a. at det skal foretas en konkret rimelighetsvurdering, der det er et viktig moment om den som innehar kravet ville lide et uforskyldt tap dersom innsigelsen gjøres gjeldende.

Etter forslagsstillerens oppfatning er statens påstand om foreldelse i søksmålet fra et tidligere barnehjemsbarn i strid med Stortingets forutsetninger da den behandlet St.meld. nr. 24 (2004–2005), der en

samlet familie-, kultur- og administrasjonskomité i Innst. S. nr. 217 (2004–2005) skriver følgende:

"Komiteen støtter vurderinga frå departementet, men forutsett at forelding ikke vert gjort gjeldende i saker som omhandlar denne gruppa."

Det ble i saken anført fra regjeringsadvokaten at den enstemmige merknaden i Innst. S. nr. 217 (2004–2005) ikke er rettslig bindende, og fremholdt at dersom det var Stortingets vilje at foreldelse ikke skulle gjøres gjeldende, måtte det blitt utformet en egen lovparagraf, eller man burde gitt regjeringen instruksjoner om hvordan disse sakene skulle håndteres.

Forslagsstillerne mener staten, gjennom å nekte disse erstatningssakene realitetsbehandling, begår ny urett mot barnehjemsbarn som mener seg berettiget til erstatning fra staten. Denne saken har skapt stor usikkerhet om hvordan borgerne skal forholde seg til de enstemmige utsagn som kommer fra Stortingets talerstol, og kan føre til mistillit og gi grobunn for politikerforakt.

Forslagsstillerne fremsetter følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å ta de nødvendige skritt for å sikre at staten ikke påberoper seg foreldelse i saker som omhandler erstatning til barn i barnehjem og spesialskoler i perioden 1945–1980, i tråd med merknadene fra en samlet familie-, kultur- og administrasjonskomité i Innst. S. nr. 217 (2004–2005)."

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Gunn Karin Gjøl, Knut Werner Hansen, Britt Hildeng og Espen Johnsen, fra Fremskrittspartiet, Ulf

Erik Knudsen og Karin S. Woldseth, fra Høyre, Olemic Thommessen, fra Sosialistisk Venstreparti, May Hansen, fra Kristelig Folkeparti, lederen May-Helen Molvær Grimstad, fra Senterpartiet, Trond Lode, og fra Venstre, Trine Skei Grande, viser til at spørsmålet om foreldelse i forbindelse med erstatningssøksmål fra tidligere barnehjemsbarn mot staten har vært tatt opp med Barne- og likestillingsdepartementet flere ganger tidligere, med utgangspunkt i en konkret sak.

Komiteen er enig i at tidligere barnehjems- og spesialskolebarn er en spesielt sårbar gruppe, og at mange ved opphold på barnehjem og spesialskoler har hatt svært vanskelige oppvekstvilkår. Komiteen er derfor tilfreds med at Stortinget i behandlingen av St.meld. nr. 24 (2004–2005) vedtok at erstatning til tidligere barnehjems- og spesialskolebarn som hadde opphold på barnehjem og spesialskoler i perioden 1945–1980 skal skje ved tilpasning av Stortingets billighetserstatningsordning. Kravene til bevis er i slike saker senket, både sammenlignet med den alminnelige erstatningsretten og den ordinære billighetserstatningsordningen.

Komiteen er glad for at det ved vurdering av erstatning skal legges avgjørende vekt på egenerklæring fra den enkelte, i tillegg til en bekreftelse på barnehjemsoppholdet, og at den øvre beløpsgrensen er hevet til kr 300 000. Det er også positivt at det kan søkes billighetserstatning etter denne ordningen selv om man har fått erstatning fra kommunale ordninger. Komiteen er tilfreds med at nedre tidsavgrensning for å søke billighetserstatning ble opphevet under behandling av statsbudsjettet for 2008, og at også de som hadde opphold på barnehjem og spesialskoler før 1945, nå kan søke.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, vil understreke at det er mulig å gå til erstatningssøksmål mot staten på samme grunnlag, selv om det tidligere er innvilget billighetserstatning. Flertallet viser til Innst. S. nr. 217 (2004–2005) hvor en samlet familie- og kulturkomité støttet det daværende Barne- og familiedepartementets syn i at det ikke var behov for endringer av den alminnelige erstatningsretten for å tilpasse denne til den aktuelle gruppen.

Komiteen forutsatte imidlertid i sin merknad at foreldelse ikke blir gjort gjeldende for saker som omhandler denne gruppen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Senterpartiet, merker seg at Barne-

og likestillingsdepartementet i behandling av slike saker vil følge "forsiktighetslinjen" vedrørende om staten skal påberope seg foreldelse, og er fornøyd med at den enkelte konkrete sak blir vurdert nøye. Flertallet er tilfreds med at den omtalte komitéuttalelsen fra Innst. S. nr. 217 (2004–2005) vil stå sentralt i beslutningsgrunnlaget for slike saker.

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre vil påpeke at da St.meld. nr. 24 (2004–2005) ble behandlet i Stortinget, var det et enstemmig storting som sluttet seg til merknadene om at foreldelsesfristen skulle settes til side i saker som angikk barn i barnehjem og spesialskoler. Når dette ikke ble fremmet som et forslag den gang, var det fordi man ikke ønsket å debattere saken i Stortinget, da dette ville kunne fremkalle svært vanskelige minner om vonde opplevelser for dem det angikk.

Disse medlemmer vil påpeke at det var full konsensus om denne fremgangsmåten, og det var ingen tvil om at Stortingets intensjoner skulle følges, selv om disse kun var i merknads form. Når det i ettertid reises tvil om hvorvidt dette var ment å være en rettesnor for staten ved slike søksmål, er det svært uheldig, både for dem som arbeidet med dette spørsmålet i 2005, og for alle dem som nå blir fratatt muligheten til å gå til søksmål mot staten. Man kan hevde at dette er nok et overgrep mot dem som allerede har mistet barndommen sin på grunn av at de under det offentliges omsorg ble misbrukt og mishandlet.

Disse medlemmer vil hevde at hvis man nå ikke rydder opp i dette ved å endre forvaltningsloven, vil dette bli stående som en skamplatt i Norge for all ettertid. Disse medlemmer vil også hevde at dette kan tendere til brudd på menneskerettighetene, at man ikke får prøvd en sak mot det offentlige fordi den er foreldet.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen om å ta de nødvendige skritt for å sikre at staten ikke påberoper seg foreldelse i saker som omhandler erstatning til barn i barnehjem og spesialskoler i perioden 1945–1980, i tråd med merknadene fra en samlet familie-, kultur- og administrasjonskomité i Innst. S. nr. 217 (2004–2005)."

Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet merker seg at det ikke har kommet frem noe nytt siden en sist behandlet denne saken. Disse medlemmer vil påpeke at hvorvidt Regjeringsadvokaten har en mening om dette, så synes det fullstendig irrelevant for saken, særlig siden regje-

ringsadvokaten selv representerer den ene part i saken. Ønsker Stortinget å be regjeringen lage en lovparagraf som unntar saker som gjelder foreldelse av sakene om barnehjemsbarna, så gjør Stortinget det.

FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Fremskrittspartiet, Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre:

Stortinget ber Regjeringen om å ta de nødvendige skritt for å sikre at staten ikke påberoper seg foreldelse i saker som omhandler erstatning til barn i barnehjem og spesialskoler i perioden 1945–1980, i tråd med merknadene fra en samlet familie-, kultur- og administrasjonskomité i Innst. S. nr. 217 (2004–2005).

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser til representantforslaget og til sine merknader og råer Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Dokument nr. 8:17 (2008–2009) – representantforslag fra stortingsrepresentantene Elisabeth Aspaker, Odd Einar Dørum, Hans Olav Syversen og Karin S. Woldseth om å be Regjeringen ta de nødvendige skritt for å sørge for at staten ikke påberoper seg foreldelse ved søksmål fra tidligere barnehjemsbarn mv. – vedlegges protokollen.

Oslo, i familie- og kulturkomiteen, den 5. februar 2009

May-Helen Molvær Grimstad

leder

Knut Werner Hansen

ordfører

Vedlegg

Brev fra Barne- og likestillingsdepartementet v/statsråden til familie- og kulturkomiteen, datert 13. januar 2009

Dokument nr 8:17 (2008-2009) - om å be regjeringen ta de nødvendige skritt for å sørge for at staten ikke påberoper seg foreldelse ved søksmål fra tidligere barnehjemsbarn mv.

Jeg viser til brev av 8. desember 2008 fra familie- og kulturkomiteen vedrørende ovennevnte. Representantforslaget i Dok. nr. 8:17(2008-2009) går ut på å be regjeringen ta de nødvendige skritt for å sørge for at staten ikke påberoper seg foreldelse ved søksmål fra tidligere barnehjemsbarn mv.

Jeg har følgende merknader til forslaget:

Bakgrunnen for forslaget er en konkret sak der staten i forbindelse med erstatningssøksmål på grunnlag av barnehjemsopphold gjorde gjeldende at kravet er foreldet. Denne saken har vært tatt opp med Barne- og likestillingsdepartementet fra Stortingets side i flere ulike sammenhenger. Jeg viser til tidligere statsråd Karita Bekkemellems svar av 28. september 2007 på spørsmål nr. 1401 fra stortingsrepresentant Arne Sortevik, svar av 8. november 2007 fra tidligere statsråd Manuela Ramin-Osmundsen på spørsmål nr. 139 fra samme representant, tidligere statsråd Ramin-Osmundsens svar 17. januar 2008 på interpellasjon fra representant Karin S. Woldset og statsråd Anniken Huitfeldts svar av 4. juni 2008 på spørsmål nr. 1174 fra representant May-Helen Molvær Grimstad. Jeg viser også til justisministerens merknad til representantskapsforslag nr. 86 (2007-2008) om endring i foreldelsesloven i forbindelse med barnehjem-saker.

Ved behandlingen av St.meld.nr. 24 (2004-2005) Erstatningsordninger for barn i barneheimar og spesialskular for barn vedtok Stortinget at erstatning til tidligere barnehjems- og spesialskolebarn på grunnlag av opphold i barnehjem eller spesialskole i perioden 1945-1980 skulle skje gjennom tilpasning av Stortingets billighetserstatningsordning (rettfærdsvederlag). Som kjent er kravene til bevis senket - både sammenlignet med den alminnelige erstatningsretten og den ordinære billighetserstatningsordningen. Det skal videre legges mindre vekt på hvilke følger det som skjedde har fått for den enkelte. Det skal legges avgjørende vekt på en egenerklæring, og en bekreftelse på barnehjemsoppholdet. Den øvre beløpsgrensen ble også hevet til 300 000 kroner. Det kan søkes om billighetserstatning etter denne ordningen selv om man har fått erstatning fra en av de kom-

munale vederlagsordningene for tidligere barnevern barn.

Muligheten for å søke om billighetserstatning avskjærer imidlertid ikke adgangen for denne gruppen til å gå til erstatningssøksmål mot staten på grunnlag av det samme forholdet. I Innst. S. nr. 217 (2004-2005) støttet en samlet familie-, kultur- og administrasjonskomité det daværende Barne- og familiedepartementets vurdering av at det ikke var behov for endringer i den alminnelige erstatningsretten tilpasset denne gruppen. Komiteen forutsatte imidlertid i en merknad at foreldelse ikke blir gjort gjeldende i saker som omhandler denne gruppen.

Komiteens forutsetning var et viktig moment i statens vurdering av foreldelsesspørsmålet i den ene saken som har vært behandlet i rettsystemet. Staten måtte imidlertid også ta med flere andre prinsipielle og viktige momenter i den helhetlige vurderingen av om foreldelse skulle påberopes. Jeg vil i det følgende redegjøre nærmere for dette.

Hovedtanken bak reglene om foreldelse av erstatningskrav er at den skadelidte bør oppfordres til å fremsette sitt krav innen rimelig tid etter at skaden er konstatert. Bevis hensyn taler for dette, ettersom bevis for hva som har skjedd – ikke minst hva som var årsaken til skaden, vil bli svekket eller gå tapt med tiden.

De fleste hensyn som foreldelsesreglene hviler på, gjør seg gjeldende i saker som dette. Dokumentbevis er tapt og vitner og oppgitte overgripere er gamle og eventuelt også døde, og dermed avskåret fra å kunne bidra med sin oppfatning av det som skjedde og imøtegå alvorlige beskyldninger som fremsettes. Eventuelle vitenutsagn vil dessuten være preget av at faktum ligger rundt 40 år tilbake i tid. De bevisproblemer domstolene vil stå overfor i barnehjemsakene underbygges av at Stortinget foretok en særskilt tilpasning av sin billighetserstatningsordning for denne gruppen.

Hovedregelen er at erstatningskrav foreldes tre år etter at den skadelidte fikk eller burde ha skaffet seg nødvendig kunnskap om skaden og den ansvarlige. Denne fristen er ment å gi den skadelidte rimelig tid til å vurdere om et erstatningssøksmål bør anlegges. I den saken som har vært behandlet i rettsapparatet og hvor staten påberopte foreldelse var denne subjektive treårs fristen ute, i tillegg til de objektive frister. Sak-søker var for øvrig gjennom et forlik med Bergen kommune i 2002 tilkjent en samlet erstatning på

725.000 kroner for de samme faktiske forhold som ligger til grunn for søksmålet mot staten. I tillegg vil vedkommende kunne søke billighetserstatning for oppholdet på barnehjemmet etter Stortingets tilpassede billighetserstatningsordning.

I den nevnte saken ble det særskilt forhandlet om foreldelsesspørsmålet i tingretten og i lagmannsretten. Det har således ikke vært forhandlet om realiteten i saken, herunder ansvarsgrunnlag for staten og årsakssammenheng mellom handlingene og skaden. Staten ble frifunnet i tingretten og i lagmannsretten og anken ble ikke tillatt fremmet for Høyesterett. Lagmannsretten uttalte for øvrig at komitéuttalelsen

i Innst. S. nr. 217 (2004-2005) ikke er til hinder for at staten gjør gjeldende foreldelse i denne saken.

Jeg vil avslutningsvis presisere at foreldelsesspørsmålet vil bli konkret vurdert i hver enkelt sak som måtte bli reist mot staten. Den omtalte merkna- den fra komiteen vil inngå som et sentralt moment i beslutningsgrunnlaget. Spørsmålet om staten skal påberope foreldelse i disse sakene vil også alltid bli vurdert i tråd med den "forsiktighetslinjen" som gjelder for staten, slik justisministeren redegjorde for i sitt svar til justiskomiteen vedrørende forslaget om endring i foreldelsesloven i forbindelse med barnehjemsakene.

